

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Opvattingen over aids in Theatre for Development: aidsvoorlichting in Noord Tanzania

Huijgen, M.J.E.

Citation

Huijgen, M. J. E. (2024, December 12). *Opvattingen over aids in Theatre for Development: aidsvoorlichting in Noord Tanzania. LOT dissertation series*. LOT, Amsterdam. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/4172168>

Version: Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/4172168>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

5. De post-performance discussie

In dit hoofdstuk wordt de researchvraag welke opvattingen over aids onder de bevolking leven, benaderd door de vragen, meningen en adviezen die het publiek stelt te analyseren.

In par. 5.1 beschrijf ik het verloop van de post-performance discussie. In par. 5.2 komen alle vragen (*maswali*), meningen (*maoni*) en adviezen (*ushauri*) die door het publiek gesteld zijn aan de orde. Ook de performers hebben hun vragen met mij besproken en op papier gezet. In par. 5.3 komt het verband tussen de vragen en de performance aan de orde. Welke vragen heeft het publiek naar aanleiding van de uitvoering en welke vragen hadden ze zelf al? In par. 5.4 wordt ingegaan op eventuele verandering van vragen in de loop van de tijd. Tot slot wordt in par. 5.5 het proces van kennisverwerving geëvalueerd.

5.1 Het verloop van de post-performance discussie.

Een van de doelstellingen van Theatre for Development is, zoals besproken in hoofdstuk 1, om het publiek direct bij de performance te betrekken en te laten participeren (Freire, 1993; Epskamp, 2006). Op het einde van iedere uitvoering van de groep KIUKAKI, die we gevolgd en bestudeerd hebben, volgt de post-performance discussie, die door KIUKAKI *maswali*, *maoni na ushauri* 'vragen, meningen en adviezen' wordt genoemd. Het publiek blijft op de plaats in de kring staan tijdens de post-performance discussie. Na het slottoneel zijn wel mensen naar huis gegaan, maar het merendeel blijft voor de discussie. De uitvoerders hebben met het publiek gemeen dat ze eenzelfde sociale achtergrond hebben als de mensen uit het publiek, die van typisch ruraal Tanzania. Ze hebben weinig opleiding en hebben moeite om zichzelf en familie in levensonderhoud te voorzien. De uitvoerders hebben anders dan het publiek ervaring in muziek met name kerkkoren. De bewoners van het Mwibara Schiereiland zijn niet gewend onuitgenodigd te discussiëren of te participeren. De voorzitter van KIUKAKI kondigt bij aanvang van iedere performance al aan dat de toehoorders op het einde van de uitvoering vragen kunnen stellen, meningen kunnen uiten en adviezen kunnen geven. Dit herhaalt de voorzitter bij de opening van de post-performance discussie en vraagt ook wat het publiek begrepen heeft, wat ze ervan vonden, welke vragen ze hebben en of ze nog adviezen hebben. Mensen die vragen willen stellen, steken hun hand op, de voorzitter bepaalt wie het woord krijgt. Vervolgens worden de vragen genoteerd en daarna wijst de voorzitter een van de groepsleden aan om de vragen te beantwoorden. Dit kan soms leiden tot een wedervraag van de vraagsteller zelf of iemand anders, maar er zal

nooit een fel debat ontstaan met argumenten voor of tegen. Wel wordt er regelmatig naar aanleiding van een vraag onderling gelachen of gepraat, maar de voorzitter zal dan snel weer om rust en respect vragen om naar elkaar te luisteren. Tijdens de post-performance discussie, worden per uitvoering vijf tot tien vragen gesteld. De meeste vragen worden gesteld door mannen, vooral oudere mannen, zeker in de beginfase. Vrouwen, zowel jong als oud en jonge mannen stellen zich in de beginfase terughoudend op. Scholieren staan in de beginfase vaak achter een boom te luisteren. Naarmate de onderzoeksperiode vordert gaan steeds meer vrouwen, jonge mannen en scholieren aan de discussie deelnemen. Oudere vrouwen uiten regelmatig heftig hun ongenoegen over de manier waarop prostitutie op het schiereiland bedreven wordt. De post-performance discussie duurt meestal twintig minuten.

De camera heb ik aan het begin van de post-performance uitgezet. Dit om de discussie te bevorderen doordat mensen zich vrijer voelen zich te uiten zonder camera. Ook achtte ik het uitzetten van de camera ethisch juist, omdat ik geen overeenstemming met het publiek heb. De performers hebben alle vragen genoteerd, ook tijdens mijn afwezigheid en mij de vragen toegestuurd.

In dit hoofdstuk staat de vraag centraal wat ik als onderzoeker kan leren van de post-performance discussie. Om die vraag te beantwoorden zal ik eerst de vragen, die het publiek stelt, behandelen. Ik zal daarbij aangeven wat ik kan herleiden uit de vragen over wat het publiek weet, niet weet en wil weten en hoe de vragen samenhangen of niet met de performance. Na de behandeling van de vragen zal ik ingaan op mijn vraag wat we kunnen leren van de post-performance discussie

5.2 De vragen

In totaal heb ik gedurende het onderzoek tweehonderd schriftelijke vragen verzameld, vertaald en in categorieën ingedeeld. Vragen die meerdere malen gesteld zijn, heb ik in het overzicht eenmaal vermeld. Ik heb de vragen – in willekeurige volgorde - in de volgende categorieën ingedeeld en zal de vragen per categorie bespreken.

- Betekenis van woorden en begrippen
- Herkomst van aids
- Symptomen van aids
- Verloop en behandeling van de ziekte
- Herkenbaarheid
- Risico's om aids op te lopen
- Hoe verloopt besmetting

- Besmetting moeder-kind
- Virus
- Testen
- Preventie en het gebruik van condooms
- Middelbare scholieren
- Politieke en sociale opmerkingen
- Vragen die de performers hebben

Deze indeling van categorieën suggereert dat tijdens de performance deze thema's achtereenvolgens aan de orde zijn gekomen. In werkelijkheid worden er tijdens de discussie allerlei vragen gesteld, waarbij in de beginperiode vooral vragen gesteld worden over de herkomst van aids, de symptomen van de ziekte en herkenbaarheid ervan en waarbij in de loop van de tijd steeds meer naar details gevraagd worden over de aard van besmetting, preventie en het gedrag van het virus. Naarmate de tijd vordert in de drie jaar van het project, worden de vragen intiemer en persoonlijker. Bij de bespreking van de post-performance vragen zal ik de vragen bij iedere categorie eerst vermelden. Sommige vragen hebben direct betrekking op de uitvoering. Toehoorders vragen verduidelijking over wat ze gezien of gehoord hebben. Andere vragen zijn niet direct gerelateerd aan de uitvoering, maar verwijzen naar vraagstukken die mensen al hebben. Ik zal de vragen beschrijven en aangeven in hoeverre ze al dan niet met de performance samenhangen. Vragen die niet gesteld worden, zal ik ook bespreken.

Op een aantal vragen weten de performers niet het juiste antwoord, zoals ik nog zal bespreken. Bij de behandeling van de vragen kan ook de lezer zich afvragen wat het antwoord op bepaalde vragen is. Het valt buiten het bestek van dit proefschrift om medische informatie te verschaffen. Om de leesbaarheid te bevorderen heb ik informatie gegeven in voetnoten. Dit geldt voor de voetnoten 173, 176, 177 en 178. Voor de beantwoording van deze vragen heb ik een arts geraadpleegd, sites van het RIVM en aidsfonds. Het betreft de onderwerpen: wat CD-4 cellen zijn (voetnoot 174); wat de relatie is tussen een tuberculose-infectie en een hiv-infectie (voetnoot 177); het onderwerp dat mensen met een onbehandelde hiv-infectie minder immuniteit hebben tegen een andere geslachtsziekte (voetnoot 178); hoelang de incubatietijd is van het hiv-virus (voetnoot 179); de vraag naar hoe lang een lijk van een aidspatiënt besmettelijk is. Voor de uiteindelijke beantwoording van deze vragen ben ik zelf verantwoordelijk.

Ik zal in deze paragraaf van iedere categorie de vragen beschrijven en de reacties van het publiek en de performers hierop en de vragen die niet gesteld worden; in paragraaf 5.3 behandel ik de verbanden tussen vragen en

de performance; in paragraaf 5.4 komen de ontwikkelingen van vragen in verloop van tijd aan de orde en in paragraaf 5.5 kom ik terug op het proces van kennisverwerving.

Betekenis van woorden en begrippen

De vragen in deze categorie zijn:

- Wat betekent KIUKAKI?
- Wat is *ugumba*?
- Wat betekent *chomolea*?
- Wat is het verschil tussen *ugumba* en *utasa*?
- Waar betekent de afkorting hiv? En aids?
- Wat betekent *nyanyapaa*?
- Wat is de Engelse naam voor *Ukimwi*?
- Wat betekent *pangusa*?
- Wat betekent *shamiri* ?
- In het toneelstuk horen wij dat de dokter tegen de patiënt zegt dat hij medicijnen moet gebruiken om CD4 te vermeerderen. Wel wat betekent CD4?

Bij vrijwel iedere post-performance discussie zijn er een paar vragen over betekenis van woorden. De vragen naar betekenis gaan veelal over Standaard Swahili woorden. Iedereen verstaat en spreekt weliswaar Swahili, maar een aantal woorden zijn niet bij iedereen bekend. Zoals de woorden *ugumba* en *utasa*, twee woorden voor steriliteit, *pangusa* dat schoonvegen betekent, *shamiri* betekent wijdverspreid zijn en *nyanyapaa* betekent in afkeer afwenden. Hoewel in de raplieders veel straattaalwoorden gebruikt worden, die niet algemeen bekend zijn, worden er weinig vragen over deze woorden gesteld. Men bevraagt elkaar naar de betekenis van straattaalwoorden.

Er wordt regelmatig gevraagd naar de betekenis van de woorden hiv en aids. De performers leggen de Swahili woorden uit, maar kunnen de afkortingen van hiv en aids in het Engels niet uitleggen. Ze leggen wel uit dat hiv staat voor het virus dat het afweersysteem verzwakt en aids voor de ziekte, die ontstaat als het afweersysteem te zeer verzwakt is. Het publiek leert wat de begrippen inhouden, maar niet waar de afkortingen voor staan. De performers hebben geen kennis van de Engelse taal en kunnen die uitleg niet geven. Ze lossen het op door de begrippen uit te leggen. Dit geldt ook voor de vraag wat CD-4 betekent, een term die de performers zelf gebruiken. De exacte betekenis kunnen de performers niet geven, maar wel de uitleg dat

dit met de weerstand te maken heeft.¹⁷³ De vraag wat *Ukimwi*¹⁷⁴ betekent kunnen de performers goed uitleggen.

De vragen naar de betekenis van woorden zijn alle gerelateerd aan de performance. De woorden zijn gebruikt in de teksten van de uitvoering en mensen uit het publiek vragen om opheldering. In de loop van de tijd dat de uitvoeringen plaats vinden worden deze vragen minder vaak gesteld.

Herkomst van aids

De vragen in deze categorie zijn:

- Wanneer werd aids in Tanzania ontdekt?
- Wie heeft aids ontdekt?
- Wie bracht aids naar Tanzania?
- Uit welk land kwam aids?
- Klopt het dat aids in de Sahara ontdekt is en in welk jaar?
- Hoe is aids ontstaan?
- In welk land ter wereld is aids het eerst ontdekt?
- Aids werd het eerste geconstateerd in het Kagera gebied. Hoeveel mensen waren dat?
- In 1983 is aids ontdekt. Hoeveel zieken zijn er nu?

De performers verwijzen in verschillende teksten naar de herkomst van aids.

In lied 4 wordt er gezongen: “Vroeger dachten we dat aids vanuit Europa Afrika binnenkwam en in een mum van tijd hebben we het in Tanzania gekregen”. In lied 10 wordt vermeld dat aids in 1983 via het Kagera district in Tanzania kwam. In een aantal liederen wordt benadrukt dat aids wereldwijd verspreid is, zoals in rap lied 5 en dat zowel Europa, Amerika als Afrika bittere tranen laten vanwege aids.

Soms zijn er mensen uit het publiek die zeggen dat ze gehoord hebben dat apen de ziekte overgebracht hebben of dat de ziekte uit Europa komt. Hun vragen, die ze naar alle waarschijnlijkheid al voor de uitvoering hebben en nu opgeroepen worden door de opmerkingen tijdens de voorstelling, doen vermoeden dat ze iets over de mogelijke theorieën over de herkomst van aids gehoord hebben.¹⁷⁵ De vraag over de herkomst kan ook te

¹⁷³ CD-4 cellen zijn een gedeelte van de witte bloedcellen, die door het hiv-virus gebruikt worden om zich te vernietigd worden. Hoe lager het aantal CD-4 cellen hoe lager de weerstand van het lichaam.

¹⁷⁴ *Ukimwi* is het acroniem van *upungufu wa kinga mwilini*: gebrek aan immuniteit van het lichaam.

¹⁷⁵ Er zijn een aantal theorieën, maar men is terughoudend om een plek aan te wijzen, omdat het stigmatiserend zou werken. Wetenschappers willen deze vraag graag uitzoeken, om een

maken hebben met de metaforische benaming voor aids *Mgeni*, die het beeld schets van een vreemdeling die van buiten komt en een dodelijke uitwerking heeft.

Zeker in de beginperiode van de uitvoeringen vragen mensen waar aids vandaan komt. Deze vragen zijn ook gerelateerd aan de performance. De vragen, die gesteld worden, zijn herhalingen van wat de performers gezegd hebben. De performers antwoorden dat het een feit is dat aids in Tanzania is, maar dat nu ieder de opdracht heeft om verdere verspreiding te voorkomen. In de loop van de tijd wordt de vraag steeds minder gesteld, waarschijnlijk omdat de performers aangeven dat het belangrijker is om verdere verspreiding te voorkomen dan te weten waar aids vandaan komt en dat het publiek in de loop van de tijd deze antwoorden kent. De performers willen de discussie over de herkomst van aids niet aangaan, omdat ze de nadruk willen leggen op de aanpak van aids, maar ze geven ook aan, zo blijkt uit hun vragen, dat ze het zelf niet goed weten. Ik kom hierop terug.

Symptomen van aids

De vragen in deze categorie zijn:

- Welke symptomen heeft iemand die besmet is met het aidsvirus?
- Wat zijn de symptomen van syfilis?
- Vallen alle mensen die aids hebben af?
- Wat zijn bulten?
- Wat zijn de symptomen van de ziekte die mensen wegvaagt?
- Stel: ik heb geen aids en ik slaap met iemand die wel aids heeft en na korte tijd heb ik een branderig gevoel in mijn geslachtsdeel en ik krijg geen zaadlozing, betekent het dan dat ik aids heb?
- Jullie zeggen dat een droge hoest een van de symptomen van aids is, was er vroeger dan geen aids?
- Als de letterlijke vertaling van *Ukimwi* is: afname van weerstand van het lichaam: wel, als ik verlies van weerstand heb zonder de liefde bedreven te hebben, betekent het dan dat ik besmet ben met aids?

betere behandeling mogelijk te maken. De theorie dat het virus overgebracht wordt van dier (chimpansee) naar mens is wijdverspreid. Over hoe deze overdracht plaats heeft gevonden, lopen de meningen uiteen. Zo is de 'jager-theorie': de overdracht doordat de mens op apen jaagt en met besmette apen in aanraking komen en eten. De 'polio-theorie': het virus zou via het poliovaccin verspreid zijn (E. Hooper, 1999) en een 'samenzweringstheorie', die beweert dat het virus bewust verspreid is.

- Verminderde weerstand van het lichaam wordt veroorzaakt door vele ziekten, Wel, als ik verminderde weerstand heb, is het dan aids of hiv?

Tijdens de uitvoeringen worden een aantal symptomen van aids genoemd en in de toneelstukken worden de symptomen uitgebeeld. De vragen over de symptomen van aids, die het publiek stelt, zijn vooral gerelateerd aan de voorstellingen. Ze stellen vragen over wat ze gezien hebben, maar de voorstelling roept ook andere vragen bij hen op. Zo kennen de mensen de symptomen van aids als gewichtsverlies, verminderde weerstand en hoesten. Symptomen die we ook in de eerste benamingen voor aids zien als *Silimu*. Toch roepen deze bekende symptomen vragen op. Zo weten ze niet zeker of de genoemde symptomen ook een symptoom van een andere ziekte kunnen zijn. Ze willen weten of de symptomen van gewichtsverlies en hoesten altijd betekenen dat er sprake is van aids. De performers benadrukken deze verschijnselen als symptomen van aids en laten achterwege dat er ook sprake kan zijn van andere aandoeningen als tuberculose en kanker. Er zijn vragen of alle mensen die aids hebben afvallen. Deze vraag kan te maken hebben met het feit dat men niet voldoende vertrouwd is met het verschil tussen hiv en aids. In de teksten van de performance en de toneelstukken komt de lange hiv-incubatietijd niet aan de orde. Het publiek ziet in de toneelstukken dat iemand vreemdgaat, ziek wordt en doodgaat. Er wordt een snel verloop gesuggereerd. De performers leggen in antwoord op de vragen wel uit dat de incubatietijd van hiv lang kan duren en dat symptomen van aids pas na lange tijd duidelijk kunnen worden. Ze leggen niet uit dat een hiv-infectie in het begin ook klachten kan geven en dat dan een tijd, soms wel 10 jaar de klachten sluimerend kunnen zijn totdat de weerstand zo laag is dat er sprake is van aids.

Met de vraag ‘wat zijn bulten’ vraagt het publiek om verduidelijking. De performers noemen de bulten als symptoom van aids.

De opmerking en vraag “Jullie zeggen dat een droge hoest een van de symptomen van aids is, wel, was er vroeger dan geen aids?” kan te maken hebben met het feit dat vele mensen ook in het verleden een droge hoest hadden, omdat er velen- toen en nu- tuberculose hadden. De relatie tussen een tuberculose-infectie en een hiv-infectie komt in de voorstellingen niet aan de orde.¹⁷⁶

Er zijn vragen over wat de symptomen van syfilis zijn en of een branderig gevoel aan het geslachtsdeel en problemen met zaadlozing

¹⁷⁶ Tuberculose, kan zoals iedere besmettelijke ziekte, het reeds verzwakte immuunsysteem van een hiv-patiënt verder ondermijnen. De progressie van hiv naar aids, maar ook de tuberculose kan sneller verlopen.

symptomen van aids zijn. Deze vragen maken duidelijk dat de relatie tussen geslachtsziekten en hiv voor het publiek niet helder is. De performers leggen de relatie in de voorstellingen niet uit, maar geven in antwoord op de vragen wel het risico van geslachtsziekten aan, zonder concrete informatie te geven.¹⁷⁷

Zo zien we dat de voorstellingen vragen oproepen doordat de performers voor een deel concrete informatie niet kunnen geven. Ze laten niet bewust deze informatie achter. Ze gaven in gesprekken met mij aan dat in de loop van de tijd ze te weinig kennis hadden om de vragen goed te beantwoorden. Dat blijkt ook uit de vragen die de performers zelf hebben. Het publiek vraagt om opheldering en de performers geven in hun antwoord een deel van de informatie.

De voorstellingen en de teksten zorgen voor soms verwarring doordat de informatie niet compleet is zoals we ook bij de andere categorie vragen zullen zien. Verwarring zoals hierboven beschreven over de symptomen. De verwarring zorgt er wel voor dat het publiek scherpere vragen gaat stellen en daarmee de performers noodzaakt tot nauwkeurigere antwoorden. Ik kom hier in hoofdstuk 6 op terug.

Verloop en behandeling van de ziekte

De vragen in deze categorie zijn:

- Als je met een besmet iemand hebt geslapen hoelang duurt het dan voordat je verschijnselen van aids krijgt?
- Als je aids hebt duurt het een lange tijd voordat je sterft, hoe kan het dan dat het meisje in jullie toneelstuk snel doodgaat?
- Hoelang duurt het voordat het hiv-virus zich tot aids ontwikkelt?
- Wat is de duur van hiv?
- Jullie leggen ons uit dat er verschil is tussen een hiv en een aidspatiënt. Wie van de twee is het meest besmettelijk?
- Hoe lang kunnen mensen die aids hebben nog leven?
- Welke organen worden door het hiv-virus aangevallen waardoor het lichaam verzwakt?
- Als ik ontdek dat ik met aids besmet ben, wat kan ik dan doen om lang te leven?
- Hoe kan het dat als twee besmette mensen seks hebben, er eentje eerder sterft dan de ander?

¹⁷⁷ De performers maken niet duidelijk dat hiv-infectie ook een seksueel overdraagbare aandoening is. En dat mensen met een onbehandelde hiv-infectie minder immuniteit tegen een andere geslachtsziekte hebben.

- Als iemand ontdekt dat hij aids heeft, en besluit dit geheim te houden en hij gezond eet, hoe lang kan hij dan nog leven?
- Hoeveel soorten aids zijn er en welk soort veroorzaakt snel de dood en na hoeveel tijd?
- In 1983 is aids ontdekt. Hoeveel zieken zijn er nu?
- Zijn geslachtsziekten niet te behandelen? Als ze te behandelen zijn vragen we medicijnen of middelen om te beschermen zodat we de ziekten niet krijgen
- Welk voedsel moet een aidspatiënt eten om zijn gezondheid te verbeteren?
- Als een herbalist aids krijgt, heeft hij dan medicijnen?
- Is het mogelijk geslachtsziekten te genezen? Zo ja, dan vraag ik medicijnen of bescherming zodat ik de ziekte niet krijg.
- Jullie zeggen en beloven dat als we geslachtsziekten krijgen, we zorg kunnen krijgen, wel waar halen we die hulp vandaan?
- Jullie zeggen dat door geslachtsziekten de eileiders verstopt kunnen raken. Wel is er geen behandeling in het ziekenhuis mogelijk?
- Waarom wordt iemand die na testen besmet blijkt te zijn, aangeraden medicijnen te nemen die het leven verlengen?
- Waarom gebruiken aidspatiënten medicijnen om het leven te rekken.
- Als iemand na testen besmet blijkt te zijn en het advies krijgt medicijnen te gebruiken, hoelang moeten de medicijnen dan gebruikt worden?
- Op welke manier moet ik verder leven als ik besmet ben met aids?

In de loop van de tijd worden er steeds meer vragen gesteld waarin verduidelijking wordt gevraagd over hiv en aids, begrippen die vooral in de post-performance aan de orde komen. In de teksten horen mensen hoe gevaarlijk aids is en in de toneelstukken zien ze hoe snel en dramatisch het ziekteproces kan verlopen. Ze krijgen tijdens de uitvoeringen meerdere malen te horen dat als ze aids hebben gezond moeten eten, lichamelijke oefeningen moeten doen en verder moeten leven met hoop. Aan de hand van deze vragen zien we dat velen zich niet meer tevredenstellen met deze adviezen. Het publiek vraagt in de loop van de tijd steeds meer naar concrete details die te maken hebben met hoe de ziekte verloopt en wat ze concreet moeten doen als ze besmet zijn. Ze vragen naar verdieping van wat ze gezien hebben.

Het advies van de performers en de landelijke slogan om gezond te eten, roept de vraag op wat gezonde voeding is, waarmee ze hun gezondheid

kunnen verbeteren. De performers leggen vooral uit dat gezonde voeding de weerstand kan verbeteren, maar hoe dat voedingspatroon er uit zou moeten zien maken ze niet concreter. De vraag naar wat gezonde voeding zou zijn, is gerelateerd aan de performance, maar hangt ook samen met de landelijke campagne waarin de zin telkens terugkomt.

In de performance wordt vermeld dat er vele aidspatiënten zijn. In de discussie wordt gevraagd hoe de stand van zaken van de ziektecijfers is. In de toneelstukken ziet het publiek hoe snel het verloop van de ziekte kan zijn. In de discussie vragen ze hoelang het hiv-proces duurt voordat het aids wordt. Uit hun eigen ervaring weten ze dat er individuele verschillen zijn in het verloop van de ziekte en in de discussie vragen ze waardoor die individuele verschillen bestaan. Het lichaam wordt verzwakt zo leren ze in de performance en in de discussie wordt gevraagd welke organen aangetast worden.

In het laatste jaar van de uitvoering wordt door de performers voor het eerst besproken dat er medicijnen voor aids patiënten bestaan. De vraag in de discussie wordt gesteld hoelang ze de medicijnen moeten gebruiken. Er wordt niet gevraagd waar ze de medicijnen kunnen krijgen en hoe ze die moeten gebruiken. De performers gaan hier ook niet op in. Wel geven ze antwoord op de vraag waar medicijnen tegen geslachtsziekten te verkrijgen zijn. Deze vraag geeft aan dat er modificatie is in de informatie die de uitvoerders geven. Ik kom hier in hoofdstuk 6 op terug.

De vraag wordt gesteld welke zin het heeft om het leven te rekken als je aids hebt. Dit kan te maken hebben met het dramatisch einde van de ziekte zoals ze dat zien in de toneelstukken en vanuit hun eigen ervaringen met zieken.

Het advies van de performers om verder te leven met hoop roept de vraag op hoe verder te leven met een aidsbesmetting. De performers geven adviezen om de weerstand te vergroten. Wat niet gevraagd wordt, is hoe het met de seksualiteit verder moet. Misschien bedoelt de vraagsteller dit wel, maar dit wordt niet duidelijk gemaakt. De performers gaan nergens in op dit vraagstuk.

De vragen welk voedsel gezond is voor een besmet iemand en hoe er verder geleefd kan worden na een besmetting zijn voorbeelden van 'verandertaal', taal die erop duidt dat men verandering overweegt. De zinnen drukken een intentie uit, een plan of in ieder geval het overwegen van een plan (Miller en Rollnick 2012). Ik kom er in hoofdstuk 6 op terug.

Herkenbaarheid

De vragen in deze categorie zijn:

- Kun je mensen die getest zijn en gezond zijn onderscheiden van mensen die besmet zijn, zodat ze niet doorgaan met anderen te besmetten?
- Hoe herken je iemand die besmet is met hiv?
- Hoe zie je dat iemand besmet is? Hoe herken je dat?
- Kun je aids herkennen aan de ogen

Over de herkenbaarheid van aids worden weliswaar vragen gesteld, maar minder dan over de wijze van besmetting, het verloop van de ziekte en de werking van het virus. De performers leggen op vragen hoe je aidszieken kunt onderscheiden van patiënten die met het hiv-virus besmet zijn, telkens uit dat de ziekte lange tijd verborgen kan blijven en dat aan de buitenkant moeilijk te zien is of iemand besmet is.

Wat ze wel weten is dat aids moeilijk te herkennen is en dit is gerelateerd aan de uitvoering. Het publiek heeft behoefte om meer te weten hoe ze een aidspatiënt kunnen herkennen. Ze weten dat een besmet persoon een ander kan besmetten, maar niet hoe je dit kunt voorkomen.

Risico's om aids op te lopen

De vragen in deze categorie zijn

- Wat zijn de risico's van het verzorgen van een aidspatiënt?
- Jullie geven aan dat het strand een risicovolle plek is om aids op te lopen. Waarom kun je hier het hiv-virus oplopen?
- Waarom draagt het bloot baden bij met meer, bij aan de verspreiding van aids?

De vraag wat de risico's zijn van de verzorging van aidspatiënten is niet zozeer gerelateerd aan de performance. In de toneelstukken ziet het publiek hoe familieleden de aidspatiënt verzorgen of verstoten, maar in de voorstellingen komen eventuele risico's niet aan de orde. Het is een relevante vraag: velen hebben met een ziek familielid te maken. De performers verwerken deze vraag niet in een nieuw toneelstuk, lied of gedicht. Zoals blijkt uit hun eigen vragen kennen ze de risico's zelf ook niet. Op dit gebied schiet hun kennis tekort op den duur tekort.

Zoals besproken in hoofdstuk 3 waarschuwen de performers voor gebruiken en plaatsen, die risicovol zijn om aids te kunnen oplopen. Zo noemen ze dat het baden en bloot zijn aan het strand als een risico gezien wordt om aids op te lopen. Deze vraag is aan de performance gerelateerd met name aan de liederen. De uitvoerders verduidelijken niet dat ze verwijzen naar het risico van de verleiding die van bloot zijn kan uitgaan. Ze geven het risico aan zonder uit te leggen wat het risico is. In de toneelstukken komt dit onderwerp niet aan de orde. De waarschuwing staat

in contrast met het dagelijks leven. Voor de bewoners van het schiereiland is het gebruikelijk om te baden in het Victoriameer, waar aparte gebieden voor mannen en vrouwen zijn. Ik heb de bewoners of bestuurders niet horen klagen over deze risicovolle plek en denk dat deze opmerking in de liederen vooral voor de rekening van de auteur van de liederen is. Over andere risicovolle plekken zoals bars worden geen vragen gesteld. De relatie tussen bars, te veel alcohol en ‘casual’ seks lijkt duidelijk te zijn.

Hoe verloopt besmetting

De vragen in deze categorie zijn:

- Als je één keer slaapt met iemand die aids heeft, krijg je het dan ook meteen?
- Als je seks hebt met iemand die besmet is, krijg je het dan ook?
- Als je na onderzoek ontdekt dat je besmet bent, wat moet je dan doen?
- Als ik met aids besmet ben en vervolgens contact heb met een koe, kan die koe dan ook besmet worden?
- Als ik een wond heb en ik raak een aidspatiënt aan met een wond, kan ik dan aids krijgen?
- Jullie zeggen dat er gelegenheden zijn waar je samen iets doet, zoals uit een kom pap eten, risicovol kunnen zijn voor besmetting. Hoe kan het dat mensen hierdoor aids krijgen?
- Als een man zich voor de zaadlozing uit de vrouw terugtrekt kan hij haar dan toch besmetten?
- Is het gevaarlijk om samen met een besmet iemand te eten?
- Zijn er nog andere manieren om besmet te raken dan met seks?
- Iemand die een geslachtsziekte heeft, kan die besmet worden met hiv als hij contact heeft met een zieke?
- Kan iemand aids verspreiden via speeksel?
- Als een vrouw na seks met een besmette man het vocht na geslachtsgemeenschap verwijdt, hoe kan het dan dat die man toch besmet raakt.
- Als ik één keer seksbedrijf met een besmette vrouw, ben ik dan ook besmet?
- Als uit de test blijkt dat een man besmet is, zonder seks te hebben gehad, hoe kan hij dan besmet zijn geraakt?
- Kun je aids krijgen als je je scheert met zeep?
- Kan aids verspreid worden via scheermesjes?
- Als je scherpe mesjes gebruikt, die al door een aidspatiënt gebruikt zijn, na hoeveel tijd weet je dan of je besmet bent of niet?

- Hoe lang kan het vocht dat uit een lijk komt besmettelijk zijn?
- Waardoor worden geslachtsziekten veroorzaakt?
- Hoe verspreidt aids zich? Door seks te bedrijven met of zonder condoom?
- Iemand die een geslachtsziekte heeft, kan die besmet worden met hiv als hij contact heeft met een zieke?
- Stel dat ik besmet ben en bloedgroep A heb en dan seks heb met een vrouw met bloedgroep B, besmet ik haar dan met aids?
- Als je uit hetzelfde glas bier drinkt met een aidspatiënt, kun je dan besmet raken?

Uit bovenstaande vragen blijkt dat men weet dat door het bedrijven van seks met een aids patiënt de kans op besmetting groot is. Men weet echter niet hoe die besmetting precies plaats vindt en welke rol de lichaamssappen daarbij spelen. Het publiek wil graag weten op welke manier ze zich kunnen beschermen bij seks. De kennis dat bij het bedrijven van seks een besmetting plaats kan vinden is gerelateerd aan de performance. Met name tijdens de toneelstukken wordt uitgebeeld dat prostitutie en seksueel contact met meerdere partners risicovol zijn. Tijdens de performance wordt genoemd dat geslachtsziekten de kans op besmetting groter maken. Het blijkt voor de mensen niet duidelijk te zijn wat die relatie precies is. De vraag naar hoe verder te leven met aids, maakt duidelijk dat er behoefte is aan meer adviezen dan louter het advies, om gezond te eten, te bewegen en verder te leven met hoop. Wat deze vraagsteller graag zou willen weten is niet helemaal duidelijk. Het kan de vraag naar zingeving zijn, hoe men aan medicatie kan komen, maar ook hoe het seksueel gedrag zou moeten zijn. De performers exploreren deze vraag niet verder. In de liederen wordt uitgelegd dat het gebruik van scheermesjes gevaarlijk kan zijn. Men weet niet waar dat gevaar in schuilt en men wil graag weten wat het gevaarlijk maakt, de zeep of de mesjes. De performers leggen dan uit dat het hergebruik na het scheren van een besmet persoon risicovol kan zijn, waarna in een latere vraag weer is hoe lang de mesjes besmettelijk blijven.

Voor het publiek is niet duidelijk welke lichaamssappen nu wel of niet gevaarlijk zijn, zo blijkt uit bovenstaande vragen. Ook voor de performers is dit niet duidelijk zo geven ze zelf in hun vragen aan. De vraag hoe lang de overledene door zijn sappen besmettelijk blijft kunnen ze niet beantwoorden en willen de performers graag zelf ook weten. Ook weten de performers niet dat speeksel niet besmettelijk is. Ze geven het advies om niet uit een beker te drinken van een besmet persoon. Daar worden regelmatig vragen over gesteld. In het dagelijks leven delen mensen vaak eenzelfde kop met elkaar. Veel vragen worden opgeroepen door de performance, maar in

de loop van de tijd gaat men naar meer details vragen die niet in de performance vermeld worden.

Besmetting moeder-kind

De vragen in deze categorie zijn:

- We zagen in het toneelstuk dat een vrouw een telefoontje kreeg van haar minnaar. Wat deed ze met het kind toen ze bij haar minnaar was?
- Op welke wijze kan een moeder haar kind besmetten?
- Kan een embryo in de buik van een besmette moeder ook aids krijgen?
- Als een vrouw hiv heeft en zaad ontvangt dat ook met het hiv-virus besmet is, is het kind dan ook besmet?
- Kan een zwangere besmette vrouw een gezond kind baren?
- Wat is het percentage gezonde kinderen dat geboren wordt uit besmette moeders?
- Jullie zeggen dat bij een besmette vrouw het hiv-virus in de moedermelk zit en jullie raden aan de borstvoeding dan achterwege te laten. Wel is dat dan geen bedreiging voor de gezondheid van het kind?
- Kan een besmette moeder na de bevalling borstvoeding geven?
- Als een zwangere vrouw medicatie gebruikt, werken die dan ook bij het kind?
- Mijn vrouw is zwanger en heeft geen aids. Ze besluit vervolgens vreemd te gaan met iemand die het hiv-virus heeft. Krijgt het kind in de buik dan ook hiv?

Tijdens de performances komt de besmetting van moeder op kind nauwelijks aan de orde. Het publiek maar ook de performers weten niet hoe die besmetting kan verlopen bij de bevruchting, zwangerschap en lactatieperiode. In de loop van de tijd heeft het publiek de behoefte veel meer te weten over hoe de besmetting van moeder op kind verloopt en stelt specifieke medische vragen, die verder gaan dan de performance en de kennis van de performers. In het laatste jaar van de uitvoeringstijd komt wel aan de orde dat via moedermelk besmetting kan plaats vinden. Het feit dat de performers geen duidelijk antwoord geven hoe dat verloopt maar adviseren het geven van borstvoeding achterwege te laten, leidt tot de kritische vraag of dat advies ook niet levensbedreigend is. De vragen komen ook voort uit ervaringen van mensen. In het dagelijks leven worden ze geconfronteerd met kinderen die besmet zijn.

Virus

De vragen in deze categorie zijn:

- Jullie zeggen dat het hiv-virus in het bloed leeft, kan het virus via de botten bij de man binnen dringen?
- Jullie zeggen dat bloed van een besmet iemand niet gebruikt moet worden voor transfusie, hoe weten we of het bloed virusvrij is?
- Jullie leggen ons uit dat er verschil is tussen een hiv en een aidspatiënt. Wie van de twee is het meest besmettelijk?
- Zit het hiv-virus in sperma, speeksel en tranen?
- Als ik de dag nadat ik geslapen heb met een aidspatiënt me laat testen, kan het virus dan meteen die dag aangetoond worden?
- Waar wordt hiv door veroorzaakt?
- Welk dier heeft het virus veroorzaakt?
- Hoelang duurt het voordat het hiv-virus zich tot aids ontwikkelt?
- Jullie leggen ons uit dat het hiv-virus in lichaamssappen leeft. Wel, leeft het hiv-virus ook in de ogen?
- Als je seks hebt gehad met een aidspatiënt en je laat je testen, na hoeveel maanden kan het virus dan aangetoond worden?
- Bij hiv en aids: wat dringt het lichaam binnen?
- Krijgen alle mensen met het hiv-virus aids?
- Ik heb gehoord over aids en daarna over het hiv-virus: wat is het verschil?
- Als er twee soorten hiv-virussen zijn, welk soort veroorzaakt snel de dood?
- Hoe komt het virus het lichaam binnen?
- Kun je het hiv-virus hebben zonder aids te hebben?
- Wat is het verschil tussen geslachtsziekte en het aidsvirus?
- Wat doet het virus in de mens precies?
- Wat betekent het als je het virus in het bloed kunt aantonen?

Er worden veel vragen over het hiv-virus gesteld. De vragen worden opgeroepen door de performance, maar we zien dat de vragen in de loop van de tijd gedetailleerder worden. Men weet dat het hiv-virus het lichaam binnen dringt, maar er blijft onduidelijkheid hoe het virus te werk gaat. Mensen willen meer informatie over de werking van het virus; over de relatie van het virus met geslachtsziekten; hoeveel tijd na risicovolle seks het virus aangetoond kan worden. De performers benoemen een aantal zaken en we zien dat het publiek meer wil weten en om meer informatie vraagt. Een voorbeeld hiervan is ook de vraag over bloed. De performers benoemen in de voorstellingen dat er door bloed een virus overdracht plaats kan vinden,

ook bij een transfusie. Het publiek wil weten hoe het bloed onderzocht kan worden. In de performance wordt genoemd dat lichaamssappen voor het virusoverdracht kunnen zorgen en zoals eerder vermeld schept het verwarring dat de performers sperma niet noemen. In de discussie vraagt men dit wel en de uitvoerders vermelden dat in de discussie steeds vaker. De waarschuwing in de performance om niet uit dezelfde beker te drinken, suggereert dat speeksel voor overdracht kan zorgen, hetgeen onjuist is. De opmerking over lichaamssappen roept de vraag op of het virus ook in tranen en in ogen leeft.

Preventie en het gebruik van condooms

De vragen in deze categorie zijn:

- Als iemand zich heeft laten testen en gezond is en vervolgens slaapt met iemand die besmet is en er behoefte is om verdere liefde te bedrijven, wat moet je doen om te voorkomen dat er ook andere mensen besmet worden?
- Hoe kun je met een besmette vrouw slapen zonder aids te krijgen?
- Wat als een besmet persoon ernaar verlangt de liefde te bedrijven?
- Als ik het condoom na een week weer gebruik kan ik dan besmet worden met het virus?
- Een condoom heeft gaten of niet. Hoezo?
- Wat is het percentage dat het gebruik van het condoom geen aids veroorzaakt?
- Als je het condoom draagt dan raak je niet in aanraking met vaginaal vocht, maar als je er wel in aanraking mee komt, ben je dan niet besmet?
- Is er nog een andere manier om je te beschermen tegen aids dan het gebruik van condooms?
- Kan het condoom niet gratis verspreid worden?
- We hebben het advies gekregen bij seks het condoom te gebruiken, maar hoe moet het dan met orale seks waarbij geen condoom gebruikt wordt?
- Is het waar wat veel mensen zeggen dat er een vloeistof in het condoom zit dat schade berokkent?
- We weten niet hoe het condoom gebruikt moet worden, kunnen jullie dat ons uitleggen?
- Kan een condoom wel groot genoeg zijn om te passen bij een grote erectie?

Tijdens de uitvoeringen wordt summier stilgestaan bij preventieve maatregelen. Het gebruik van het condoom wordt een aantal malen genoemd tijdens de raplieders.

Men weet wel dat het gebruik van het condoom aanbevolen wordt om verdere verspreiding van het virus te voorkomen, maar men weet niet hoe het gebruikt moet worden. Uit de vragen blijkt dat niet duidelijk is waarom het gebruik van het condoom seks veilig maakt. Men weet niet dat het condoom voor eenmalig gebruik is. Ze willen graag weten hoe vaak en na hoe lange tijd het condoom opnieuw gebruikt kan worden. Een vragensteller houdt tijdens de post-performance discussie zijn gebreid mutsje in zijn handen, wringt het uit en vraagt hoe vaak hij dit kan doen.

Het publiek vraagt niet alleen hoe het condoom gebruikt moet worden, maar geeft ook angst voor het gebruik aan. Deze angst blijkt uit de vraag of het condoom aan de binnenkant een middel bevat dat onvruchtbaarheid kan veroorzaken.

Opvallend is ook de openheid waarmee deze vragen in een groot publiek gesteld worden. In het dagelijks leven is het een sociaal gevoelig onderwerp. De sfeer tijdens de performance is zo veilig geworden dat deze vragen openlijk gesteld kunnen worden.

Testen

De vragen in deze categorie zijn:

- Als je besluit om je te laten testen, krijg je dan ook meteen de uitslag?
- Waar kan ik me op aids laten testen, zodat ik zekerheid krijg over mijn gezondheidstoestand.
- Kunnen leerlingen zich op aids laten testen?
- Als je na onderzoek ontdekt dat je besmet bent, wat moet je dan doen?
- Als ik bang ben om me te laten testen, wat raden jullie me aan om die angst weg te nemen?
- Jullie onderwijzen ons en raden ons aan op vrijwillige basis ons te laten testen. Kunnen jullie ons die voorziening hier niet geven?
- Hoe vaak moet je je op aids laten testen?
- Worden scholieren niet aangeraden zich op aids te laten testen?
- Wat moet een leerling doen als hij zich laat testen en dan besmet blijkt te zijn?

In alle teksten van de uitvoeringen wordt erop aangedrongen om op aids te laten testen. Zoals eerder vermeld is de bereidheid om de test te laten

uitvoeren sinds 2005 duidelijk toegenomen ook door landelijke campagnes. Men kent het advies om te laten testen. Ze willen weten waar je je kunt laten testen, hoe lang het duurt voordat de uitslag bekend is. De vraag hoe vaak je de test moet herhalen is medisch gezien belangrijk.¹⁷⁸ Men wil graag weten wat er te doen valt aan de angst voor het testen. In de toneelstukken is te zien hoe mensen bang zijn voor de prik. Het is niet duidelijk of de vraagsteller de angst voor het prikken bedoelt. In de toneelstukken is ook te zien dat mensen na de positieve uitslag radeloos zijn en vaak uit het gezin verstoten worden of zo radeloos zijn dat ze een einde aan hun leven maken. De gevolgen van een positieve test die ze in het dagelijks leven ervaren en zoals die in de performance weergegeven worden, zijn niet angst reducerend.

Middelbare scholieren

De vragen in deze categorie zijn:

- Hoe moeten wij, leerlingen, vermijden te bezwijken aan de verleidingen van de liefde?
- Hoe kunnen we de scholieren duidelijk maken dat ze het verlangen om de liefde te bedrijven moeten beteugelen?
- Op welke manier kunnen wij, leerlingen, voorkomen dat we ernaar verlangen de liefde te bedrijven.
- Wat kunnen wij leerlingen van de middelbare school doen om kennis over aids te krijgen?
- Wat is nu precies jullie boodschap in jullie liederen voor ons leerlingen: het condoom te gebruiken of de liefde achterwege te laten?
- Is de voorlichting alleen voor leerlingen bedoeld?
- Waarom zeggen jullie dat we geen seks mogen bedrijven als we jong zijn? Mag ik wel veilige seks bedrijven als ik groot ben?
- Jullie raden ons aan geen seks te bedrijven, maar wat moet ik doen als ik er zin in heb?

Uit de vragen van de scholieren blijkt vooral welke informatie ze willen hebben en niet zo zeer welke kennis ze al hebben.

Er zijn veel vragen over hoe ze met hun seksueel verlangen moeten omgaan. Tijdens de toneelstukken zien ze vooral dat scholieren door oudere mannen verleid worden. De vraag hoe ze met hun verlangen moeten omgaan, komt vanuit hun eigen beleving, maar wordt ook opgeroepen door de performance. Ze willen graag meer kennis over aids. In de performance

¹⁷⁸ De incubatie tijd van het virus kan 6 weken zijn. Wanneer de test te vroeg afgenomen is na seksueel contact kan de test vals - negatief zijn. Het herhalen van testen is aanbevolen twee maanden na ieder seksueel contact.

worden ze in de liederen en *utenzi*-gedichten gewaarschuwd om geen seks op jonge leeftijd te hebben. De performers waarschuwen dat hun lichaam nog niet geschikt is om de liefde te bedrijven en zwanger te raken. In de voorstellingen wordt niet uitgelegd wanneer dat wel kan. Uit de vragen blijkt ook dat de boodschappen verwarring oproepen. Ze zien een dilemma: is de boodschap om geen seks te hebben of om seks te hebben met een condoom. Deze vragen worden vooral aan het einde van de onderzoeksperiode gesteld. In de beginperiode is hun houding afwachtend.

Politieke en sociale situaties

De vragen in deze categorie zijn:

- Moeten de grenzen van Tanzania niet gesloten worden om mensen die het land in willen komen eerst te laten testen op aids om, als vervolgens blijkt dat ze besmet zijn, ze niet toe te laten?
- Is het niet verstandig een voorlichtingsbureau met experts te starten zodat jongeren daar terecht kunnen om hun onverantwoord gedrag te kunnen verminderen?
- Wat heeft iemand die aids heeft nodig vanuit de sociale gemeenschap?
- Waarom gaan jullie niet naar de eilanden om daar voorlichting te geven?
- Welke stappen onderneemt de regering tegen ouders van zwangere leerlingen?
- Wat doet de groep KIUKAKI nog meer om het aantal besmettingen omlaag te brengen?
- Zijn er nog manieren om met landen als Kenia en Uganda samen te werken om aids te controleren (hoe zijn de resultaten in deze landen?)
- Als iemand aids heeft, hoe kunnen we hem dan helpen?
- Hebben jullie nog andere manieren om voorlichting te geven dan jullie nu doen met de performance? (Road show)
- In het toneelstuk zag ik dat een weeskind slachtoffer was van meerdere verkrachters, wel, hoe kunnen jullie een slachtoffer van verkrachting helpen?
- Advies: de leden van de groep KIUKAKI zijn de spiegel van de samenleving, het advies is dat zij een voorbeeld moeten zijn in goed gedrag
- Als in een huwelijk een van de twee besmet blijkt te zijn met hiv en ze scheiden, waarom stuurt de man de vrouw dan weg?
- Jullie zeggen en beloven dat als we geslachtsziekten krijgen, we zorg kunnen krijgen, wel waar halen we die hulp vandaan?

Deze vragen maken duidelijk dat het publiek weet dat aids in Tanzania en omringende landen wijdverspreid is. Dit komt in de performance met name in de liederen aan de orde. Men wil graag weten welke maatregelen vanuit de overheid genomen kunnen worden om de epidemie in te dammen. Het publiek vraagt zich af of het sluiten van grenzen en het testen bij binnenkomst van het land een mogelijkheid zijn. Samenwerking met de omringende landen wordt voorgesteld.

Ze willen graag meer voorlichting zoals op de eilanden, waarvan de problematiek in hoofdstuk 1 beschreven staat. Ze willen graag meer hulp vanuit de maatschappij om mensen met aids en slachtoffers van verkrachting te ondersteunen. Ze willen ook graag dat de leden van de performance groep een voorbeeldfunctie hebben in de samenleving. Dit is gerelateerd aan de performance waarin gewaarschuwd wordt voor risicovol gedrag. Deze opmerking heeft ook te maken met het feit dat de bevolking een aantal keren klaagde over het gedrag van enkele leden. Deze klachten zijn door het bestuur van de groep behandeld. De vraag of het wel goed is om de echtgenote weg te sturen als blijkt dat er in de relatie van besmetting sprake is, is relevant. Het wegsturen van een besmet persoon kan tot verdere verspreiding leiden. Deze vraag heeft ook te maken met de het proces van de maatschappelijke discussie. In het begin van de uitvoeringsperiode was het wegsturen nog aan de orde en op het einde van de uitvoeringsperiode werd er openlijk over gediscussieerd of dit wel een goed oplossing is.

Het is voor het publiek niet duidelijk waar ze hulp kunnen krijgen voor geslachtsziekten en men vraagt waar ze terecht kunnen voor deze problematiek.

Vragen van de performers

De vragen in deze categorie zijn:

- Hoeveel soorten hiv-virussen zijn er?
- Als het bloed van een koe in een spuit wordt gedaan en bij een koe wordt ingespoten, kan die koe dan ook aids krijgen?
- Hoeveel tijd na de besmetting kan het hiv-virus aangetoond worden?
- Hoe staat het met het gebruik van antiretrovirale-middelen?
- Kan besmetting plaats vinden d.m.v. elektrische wasmachines waarin kleding vermengd wordt?
- Als het hiv-virus in sperma zit, kan het embryo vrij zijn van het virus?
- Hoe kan het dat er kleine en grote symptomen van aids zijn?
- Graag uitleg over het gebruik van condooms.

- Als het hiv-virus in lichaamssappen leeft, kunnen dan tranen en speeksel voor verspreiding van het virus zorgen?
- Op welke wijze kan een moeder haar kind besmetten?
- In welk land ter wereld begon de aidsbesmetting?
- Hoe lang is het vocht dat uit een overledene komt besmettelijk?

De performers hebben zelf ook hun vragen op papier gezet. In de loop van de uitvoeringsperiode stelt het publiek vragen die de kennis van de uitvoerders te boven gaat. Hun vragen maken vooral duidelijk wat ze niet weten en graag willen weten. Ze geven aan dat ze onvoldoende weten over het hiv-virus. Ze vragen hoeveel soorten hiv er bestaan. Ik heb niet met hen kunnen bespreken waar deze vraag vandaan komt, mogelijk dat een enkeling jaren geleden in de samenwerking met AMREF hierover iets gehoord heeft. Ze weten ook niet wanneer het virus in het bloed aangetoond kan worden. Als het publiek deze kritische vragen stelt dan geven de performers een ontwijkend antwoord, omdat ze het zelf ook niet weten. Datzelfde gebeurt bij vragen over de besmetting van moeder op kind. De vraag of het virus in tranen en speeksel zich kan bevinden, is gesteld door het publiek. De performers beginnen blijkbaar te twijfelen aan het (verkeerde) antwoord dat ze altijd gegeven hebben.

In de beginjaren van de uitvoering meldden ze in de performance dat er geen behandeling voor aids is. Op het einde van de uitvoeringsperiode geven ze tijdens de post-performance aan dat er medicijnen zijn waardoor een aidspatiënt langer kan leven. Uit hun vraag over medicatie blijkt dat ze hier geen kennis over hebben. Dat is ook niet vreemd. In de onderzoeksperiode zijn de antiretrovirale middelen weliswaar in Tanzania beschikbaar, maar de medicatie bereikt het Mwibara Schiereiland nauwelijks.

De vraag of kleding van besmette patiënten in wasmachines het virus kan overdragen komt zeer waarschijnlijk van ziekenhuismedewerkers. Daar is mij die vraag door de mensen die de was doen ook gesteld. Ook een arts uit de regio gaf te kennen dat hij graag wasmachines had om de besmette kleding op hogere temperatuur te wassen.

De performers hebben vragen over het gebruik van het condoom. Ze kunnen de vragen uit het publiek over hoe het gebruikt moet worden en of het hergebruikt kan worden niet goed beantwoorden. Ze vertellen mij dat er veel geruchten gaan dat er een middel in het condoom zit dat onvruchtbaarheid kan veroorzaken.

De vraag over hoe lang het vocht uit een lijk besmettelijk is, is in eerste instantie een vraag uit het publiek en is al besproken bij de vragen over het virus.

De meeste vragen van de performers zijn vooral aan het einde van de onderzoeksperiode gesteld. Ze merken dat het publiek steeds moeilijkere vragen gaat stellen. De meeste vragen van hen zijn onbeantwoord gebleven, omdat ze aan het einde van de onderzoeksperiode duidelijk werden. De uitvoerders hebben wel een workshop van een arts gehad. De vraag over hoe lang een lijk besmettelijk is heb ik in Nederland aan een aidsdeskundige gesteld en zijn antwoord dat het lichaam van de overledene een aantal dagen besmettelijk is heb ik hen verteld. Ik heb bemerkt dat huisartsen in opleiding in Nederland ook niet wisten hoe besmettelijk kleding van aids patienten is en hoe deze gewassen moesten worden en ook niet hoe lang een lijk besmettelijk is.

Welke vragen komen niet aan de orde?

Over een aantal onderwerpen die wel in de performance voorkomen, worden geen vragen gesteld. Ook zijn er vragen die niet helemaal duidelijk zijn en waar de performers een ontwijkend antwoord op geven.

Vragen die niet aan de orde komen zijn:

- Het 'Sugar Daddy'- syndroom wordt niet aan de orde gesteld door het publiek. De performers stellen dit verschijnsel stevig aan de orde, zoals beschreven in hoofdstuk 3. Het is een groot probleem zo laten bestuurders in de regio en de performers weten. De oudere mannen, die relaties aangaan met jonge meisjes doen dit vaak om 'schoon' te worden van aids. Ze verspreiden daarmee het virus. De gevolgen voor scholieren die zwanger en mogelijk ziek worden zijn groot. Ze moeten hun school verlaten en hebben daardoor weinig ontwikkelingskansen. Oudere vrouwen klagen in de post-performance discussie wel over het gedrag van meisjes, maar ik heb in de post-performance geen vragen, opmerkingen of adviezen aan oudere mannen gehoord. Waarom deze vraag niet aan de orde gesteld wordt door het publiek is mij niet duidelijk. Mogelijk ligt het nog in de taboesfeer of durft men uit ontzag voor oudere mensen hun gedrag niet openlijk af te keuren.
- In de performance waarschuwen de uitvoerders dat 'oude gewoonten' risicovol zijn. Oude gewoonten zoals het erven van weduwen en het verzorgen van overledenen. Over dat laatste wordt wel de vraag gesteld hoe lang een lijk besmettelijk is. Wat het gevaar is van het erven van weduwen wordt niet gevraagd door het publiek en niet uitgelegd door de performers. Dit heeft enerzijds te maken met het feit dat dit gebruik, waarbij de broer van de overleden man de echtgenote erft, in Oost-Afrika sinds lange tijd gewoon is. Anderzijds heeft het ook te maken met het feit dat de

performers niet goed weten hoe het virus zich gedraagt en dat de weduwe, zeker als haar man, overleden is aan aids, makkelijk haar zwager kan infecteren.

- Er worden geen vragen gesteld over de ontwikkeling van aids bij kinderen. Wel worden vragen gesteld hoe een foetus of baby besmet kan raken. Hoe het kan dat oudere kinderen besmet blijken te zijn, komt in de performance en de post-performance discussie niet aan de orde. In het dagelijks leven en heeft de bevolking te maken met vele kinderen die aids hebben.
- Er worden geen vragen gesteld over het belang de seksuele geschiedenis van de partner te kennen. De performers roeren dit thema aan met name in raplied 7. Ze wijzen er wel op dat het van belang is om je te laten testen, maar als dan de vraag uit het publiek komt hoe vaak je je moet laten testen en waarom is dat een vraag waar de performers moeilijk een antwoord op kunnen geven.
- De 'lokale' geneeskunde komt in met name de toneelstukken in de performance aan de orde. Daarin laten de performers, op voor het publiek amusemanier, zien hoe de lokale dokter te werk gaat, veel geld vraagt en de patiënt dan toch overlijdt. Een vermakelijke maar geen positieve voorstelling van zaken. In het dagelijks leven is het een gewone zaak de lokale dokter te bezoeken. Over de behandeling daar worden geen vragen gesteld.
- In de performance komt zeker in het laatste jaar de illegale abortus ter sprake in de rapliederen en toneelstukken. In het dagelijks leven heeft men te maken met jonge vrouwen die overlijden na een illegaal uitgevoerde abortus.
- Er worden geen vragen gesteld over de beschikbaarheid en werking van antiretrovirale middelen. Zoals reeds beschreven zijn ze ten tijde van de uitvoeringsperiode nauwelijks beschikbaar in de regio. De performers geven in hun vragen ook aan dat ze niet weten hoe het met deze medicatie gesteld is.
- Er worden geen vragen gesteld over de ontwikkeling van aids in landen buiten Oost-Afrika.

5.3. Wat zijn verbanden tussen vragen en de performance?

In de performance krijgt het publiek informatie over zaken die bij hen leven. Immers voor de performance hebben de uitvoerders de vraagstukken die actueel zijn geïnventariseerd. De verschillende genres brengen alle op een andere wijze de informatie. Het eigen karakter van ieder genre en de combinatie van al die genres maakt dat de boodschappen telkens op een andere manier binnenkomen. Wat bij het ene genre onduidelijk was, kan

door het andere verhelderd worden. De post-performance discussie biedt ruimte aan het publiek om meer duidelijkheid te vragen over dat wat ze gezien hebben. Maar het is meer dan dat: ze worden aan het denken gezet over zaken die ook spelen in hun eigen leven.

Er zijn verschillende verbanden tussen de vragen en de performance aan te geven.

- Het publiek kan opheldering vragen over woorden en begrippen die ze gehoord, maar niet begrepen hebben.
- We zien aan de hand van de vragen dat ze meer medische informatie willen, meer doorvragen naar de achtergrond van de onderwerpen die in de uitvoering aan de orde zijn geweest, zoals de vragen naar het risico van borstvoeding, gebruik van condoom en het verloop van het ziekteproces.
- Aan de hand van een aantal vragen, zien we dat de performance ook verwarring over een aantal onderwerpen oproept. Verwarring die opgeroepen wordt, omdat de uitvoerders of tegenstrijdige of onvolledige informatie geven. Voorbeelden hiervan zijn de vragen over de scheermesjes, waarbij de performers niet goed genoeg uitleggen wat het risico is van besmette mesjes; vragen wat maakt dat baden aan het strand gevaarlijk maakt, omdat de performers niet uitleggen dat ze bedoelen dat een naakt lichaam verleidelijk kan zijn, en de vraag van scholieren wat hen nu aangeraden wordt: of geen seks hebben of het condoom gebruiken.
- Vragen die opgeroepen zijn door de performance, maar niet uitgelegd zijn. Voorbeeld daarvan is de oproep om condooms te gebruiken. De performers leggen niet uit hoe het condoom te gebruiken en wat de voordelen ervan zijn.
- Vragen die niet direct terug te voeren zijn op de performance maar het gevolg zijn van de vertrouwelijke sfeer die ontstaat. Voorbeelden hiervan zijn het gebruik van het condoom en vragen over het bedrijven van seks.

Het is moeilijk om een een-op-een relatie aan te geven tussen de verschillende genres en de vragen. Ik denk dat het geheel van de genres maakt dat de combinatie van de performance en de post-performance discussie een goede is. Met uitzondering van de toneelstukken, die door het visualiseren van de problematiek de onderwerpen nog duidelijker maken voor het publiek. In de post-performance discussie wordt er met respect geluisterd naar de vraagsteller zowel door het publiek als door de performers. Er ontstaat een sfeer van veiligheid en vertrouwen waardoor mensen ook vragen durven te stellen die summier in de voorstelling voorkwamen of intieme vragen durven te stellen voortkomend uit hun

privéleven. De performers krijgen door de vragen van het publiek feedback over de uitvoering. De vragen maken niet alleen duidelijk wat er leeft onder de bevolking, maar ook wat het publiek begrepen heeft en waar ze onvolledige informatie geven. Dit stelt hen dan weer in staat om de volgende voorstellingen te verbeteren.

5.4. Ontwikkeling van vragen in verloop van de tijd

In 2006 verzamelde ik liederen over aids voor de masterscriptie. Men zong daarin vooral over wat een ramp aids is, een ziekte die dodelijk is en iedereen kan treffen. Geen onwaarheden en ook overeenkomstig met hun bittere werkelijkheid. Men had nauwelijks hoop en er was geen motivatie om zich te laten testen op aids als de uitkomst toch fataal kon zijn. In het begin van de uitvoeringstijd van dit onderzoek wordt er vooral herhaald wat ze gehoord en gezien hebben en gevraagd naar opheldering van woorden en begrippen. Het publiek stelt, vaak terughoudend, feitelijke vragen zoals wanneer de eerste aidspatiënten in Tanzania gediagnosticeerd zijn en uit welk land aids afkomstig is. De vragen worden in de beginfase vooral door oudere mannen gesteld. In de loop van de tijd worden de post-performance discussies levendiger, gaan meer mannen en vrouwen en scholieren meedoen en de aard van de vragen verandert. Het publiek vraagt zeker in het derde uitvoeringsjaar naar gedetailleerde medische informatie. De vragen worden zo specifiek dat de performers vaak het antwoord niet weten. Voorbeelden hiervan zijn de vragen naar besmetting bij moeder en kind. Dit thema komt in de performance niet aan de orde, maar in de loop van de tijd stelt men hier veel vragen over. In die drie jaar tijd veranderen de vragen van algemeen naar zo specifiek dat de kennis van de performers tekort schiet. In de post-performance discussie geven de performers ook veel informatie. De kennis van het publiek neemt toe, omdat ze maandelijks een uitvoering zien en iedere keer weer vragen kunnen stellen. De vragen worden in de loop van de tijd ook steeds intiemer en persoonlijker. De maandelijks terugkerende uitvoeringen en de respectvolle post-performance discussie maken het mogelijk dat het taboe op vragen over seksualiteit doorbroken wordt.

5.5. Proces van kennisverwerving

In de loop van de onderzoeksperiode zien we dat de vragen van het publiek veranderen. De toehoorders stellen aan het begin van de onderzoeksperiode algemene vragen zoals de herkomst van aids en de vragen worden steeds specifiek en medisch inhoudelijk. De mensen willen meer medische details zoals hoe precies het virus zich gedraagt en overgedragen kan worden.

De post-performance discussie maakt het voor het publiek mogelijk vragen te stellen over wat ze gezien hebben tijdens de uitvoering, vragen te stellen die bij hen opgekomen zijn naar aanleiding van de performance en vragen die ze al hadden te stellen. De uitvoerders geven antwoorden op hun vragen in de post-performance discussie, waardoor de kennis van het publiek toeneemt. De uitvoerders nemen de vragen die leven bij het publiek op in volgende voorstellingen. Die kunnen dan weer aanzetten tot andere vragen, waarop ze weer antwoord krijgen. Zo ontstaat er een circulair proces bij het publiek waarin hun kennis toeneemt. Ook krijgen de uitvoerders feedback door de vragen in hoeverre hun boodschap overgekomen is, wat er leeft onder de bevolking, wat ze weten en nog willen weten. De uitwisseling van vragen en antwoorden stimuleert een proces bij zowel de uitvoerders als publiek. Het feit dat de performers iedere maand weer terugkomen in het dorp, maakt het mogelijk voort te borduren op eerdere vragen en thema's. Een proces waarin de kennis over aids toeneemt bij het publiek en de kennis van de uitvoerders over welke gedachten, weerstanden en wensen er leven bij de bevolking.

In onderstaand schema gebaseerd op de theorie van Millner en Rollnick komen kennis, risicoperceptie, attitudes en waarden aan de orde (Prochaska & DiClemente 1986). Hierdoor komt het publiek in de fase van precontemplatie naar contemplatie en worden veranderingen door het publiek overwogen.

De uitvoerders lopen tegen het einde van de uitvoeringsperiode door de toegenomen kennis van het publiek en door het feit dat het publiek steeds gemakkelijker vragen kan stellen tegen de grenzen van hun kennis aan. Bij de lezer kan de vraag opkomen waarom ik als onderzoeker geen extra informatie gegeven heb daar waar er leemtes bij de uitvoerders waren. Het was mijn doel om te inventariseren welke opvattingen over aids de bevolking heeft en welke informatie de uitvoerders geven. De leemtes in de kennis worden voornamelijk op het einde van de uitvoeringsperiode duidelijk. Dit betekent dat de bottom-up benadering maar beperkte tijd geldig is en dat er een nieuwe fase aanbreekt waarin de kennis van de uitvoerders uitgebreid moet worden. De verwarring die door sommige informatie gegeven wordt, komt ook door de performance zelf. In een tijdsspanne van enkele uren spelen ze bijvoorbeeld het ziekteproces versneld terwijl mondelinge informatie is dat het proces lang kan duren. De post-performance discussie heeft voor veel leermomenten gezorgd voor het publiek en de uitvoerders. Ook is door de vertrouwelijke sfeer het mogelijk geworden dat sociaalgevoelige onderwerpen aan de orde konden komen zoals het condoom gebruik.

Afbeelding 6. Fasen van overweging gedragsverandering, 2.

Samenvatting

In dit hoofdstuk zijn de vragen, meningen en adviezen die het publiek gesteld heeft tijdens de post-performance discussie geanalyseerd. De toehoorders stellen niet alleen vragen over de uitvoering, maar ook vragen waar ze al langer over denken. Ze uiten hun meningen over de situatie van aids in hun regio. Op deze manier hebben we een beeld gekregen van de opvattingen van de bevolking.

De discussie verloopt respectvol, men luistert naar elkaar, men lacht niet om een vraag die onwetendheid verradt. Er wordt wel gelachen als reactie op intieme vragen die humoristisch gesteld zijn. De veilige en open sfeer maakt dat mensen in de loop van de tijd meer intieme vragen gaan stellen. In de genres van de performance wordt duidelijk gemaakt dat hiv/aids verspreid wordt door onveilige seks. We zien dat mensen steeds meer biologisch specifieke vragen gaan stellen over de aard van het virus, hoe overdracht precies verloopt. Ook worden steeds intiemere vragen over de geslachtsdaad gesteld.

In de analyses van de genres en de metaforische benamingen zien we dat aids opgevat wordt als een ramp die van buitenaf komt. De

performers brengen in de genres de boodschap dat de bevolking, ze spreken in de wij-vorm, de ziekte verspreiden. Deze boodschap lijkt overgekomen te zijn als we de vragen goed bekijken.

De opmerkingen en vragen van de mensen uit het publiek laten zien dat er een proces van bewustwording opgang gekomen is: van precontemplatie, het niet overwegen van gedragsverandering, naar contemplatie, het overwegen van gedragsverandering.

De performances die iedere maand vonden en de boodschappen die telkens weer herhaald worden, gaven de mogelijkheid voort te borduren op opgedane kennis. Op de vraag of ook niet andere factoren daar een invloed op hebben gehad komt ik in het volgende hoofdstuk op terug.

In het volgende en laatste hoofdstuk kom ik terug op de onderzoeksvragen en reflecteer ik op de bevindingen.